

De afsluiting en gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee,

DOOR

L. C. PREY,

Kapitein der Infanterie.

De Memorie van Toelichting op het, bij de Tweede Kamer ingediende, Wetsontwerp tot afsluiting en gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee bevat o. m. het navolgende:

„Voorziening in de belangen van de landsverdediging. Zooals reeds met een enkel woord werd vermeld, is bij het onderzoek naar de finantieele gevolgen van het voorgenomen werk geen rekening gehouden met de kosten van de daardoor noodig wordende voorzieningen in het belang van de landsverdediging.

„Door de staatscommissie van 1892, die bij het aangeven van die voorzieningen slechts te rade kon gaan met den toenmaligen stand van de militaire wetenschap, werd het daarvoor benoodigd bedrag globaal op 10 millioen gulden geschat.

„Intusschen zijn sedert dat onderzoek ruim 22 jaren verlopen, in welk tijdsverloop de militaire eischen zoodanig gewijzigd zijn, dat de bovenbedoelde globale raming niet meer tot grondslag kan worden aangenomen.

„Mede in verband met den thans woedenden oorlog, waarvan de geschiedenis nog moet worden geschreven en waarvan men zich de lessen nog ten nutte moet kunnen maken, dienen dus de gevolgen uit een militair oogpunt aan de afsluiting en droogmaking verbonden, opnieuw in hunnen vollen omvang en met groote nauwgezetheid te worden onderzocht, waarbij ook de uitgebreidheid, welke met het oog op de belangen der landsverdediging, aan de zuidoostelijke inpoldering zal kunnen gegeven worden, nader zal moeten worden vastgesteld.

„Wel kan nu reeds als gevolg van de voorgenomen werken worden vastgesteld, dat daardoor:

„1°. de strategische grondslagen van ons stelsel van landsverdediging eene ingrijpende wijziging zullen ondergaan;

„2°. het inundatiewezen onzer voornaamste verdedigingsstellingen zeer ingrijpend zal moeten worden gewijzigd;

„3°. naar de eischen des tijds ingerichte en krachtig bewapende versterkingen op verschillende plaatsen zullen noodig zijn;

„4°. aan de levende strijdkrachten eene meer uitgebreide taak zal

„moeten worden opgelegd, zoodat hare uitbreiding uit dien hoofde niet „zal kunnen uitblijven.

„De tegenwoordige tijdsomstandigheden laten niet toe een onderzoek „als bovenbedoeld thans te doen instellen. Intusschen kan uit den aard „der zaak met de afsluitings- en droogmakingswerken niet worden aan- „gevangen, vóórdat bedoeld onderzoek volledig zal hebben plaats gehad „en naar aanleiding daarvan eene beslissing zal zijn genomen. Met deze „opvatting is rekening gehouden bij de redactie van het wetsontwerp.”

Het is deze Toelichting, die er ons toe brengt de thans eindelijk aan de Wetgevende Macht voorgelegde plannen tot verkleining van de Zuiderzee uit een militair oogpunt nader te bezien. We zeggen „eindelijk” omdat dit Wetsontwerp feitelijk in 1913 of 1914 al had mogen worden verwacht op grond van de op 16 Sept 1913 uitgesproken Troonrede, luidende als volgt:

„Ik acht den tijd gekomen om de afsluiting en de droogmaking van „de Zuiderzee te ondernemen. Verbetering van den waterstaatkundigen „toestand, der omliggende provincien, uitbreiding van grondgebied en „blijvende vermeerdering van arbeidsgelegenheid zullen daarvan het „gevolg zijn. Een wetsontwerp tot uitvoering van die afsluiting en „gedeeltelijke drooglegging zal U worden aangeboden.”

Wanneer men nagaat, dat de Staatscommissie waaraan de bestudeering van het onderwerpelijke vraagstuk is opgedragen geweest, reeds in 1870 was aangewezen en daarbij bedenkt, dat die Commissie het haar toegewezen arbeidsveld reeds bewerkt vond door de Zuiderzee-vereeniging, dan kan men niet zeggen, dat, zoo binnen afzienbaren tijd met het werk een aanvang zal worden gemaakt, de tijd voor nauwgezette overweging niet zou zijn genomen. Zoowel door de Zuiderzee-vereeniging, als door de hierboven genoemde Staatscommissie en voorts door verschillende zaakkundigen op vergaderingen en in brochures, zijn de voor- en nadeelen, alsmede de gevolgen van het droogmakingsplan uit een waterstaatkundig, maatschappelijk en economisch oogpunt bezien. Men kan er dus op vertrouwen dat het wetsontwerp, voortgevloeid uit die langdurige wisseling van gedachten, voor wat de grondbeginselen aangaat, goed moet zijn. In het Rapport der Staatscommissie van 1870 (uitgebracht drie jaren later) werd zelfs ook nog rekening gehouden met de militaire zijde van het vraagstuk. De Regeering had zulks bevorderd, door in die Commissie twee militaire leden te doen zitting nemen. Bij dat Rapport was door die militaire leden een Nota gevoegd, waarin werd aangegeven, welke voorzieningen de uitvoering van het door de Commissie ontworpen plan, uit een militair oogpunt zou eischen.

Hoe was dus de wijze van werken? Men ontwierp een plan, dat uit maatschappelijk, economisch en waterstaatkundig oogpunt het best zou voldoen (men lette in dit verband ook op den inhoud van de Troon-

rede van Sept. '13). In hoeverre de landsdefensie zou worden gebaat door de te veranderen aardrijkskundige gesteldheid van onzen bodem, daarmede werd slechts in zooverre rekening gehouden, dat de militaire leden der Commissie konden aangeven welke voorzieningen in het belang der landsverdediging noodig zouden zijn, de kosten daarvan werden begroot en met dit bedrag werd de begrooting van het afsluitings- en droogmakingsplan verhoogd.

Wanneer men de meening deelt, dat ook de verdediging des lands als een nationaal belang moet worden aangezien even goed als het verbeteren van den waterstaatkundigen toestand van eenige provinciën en zeker in niet mindere mate als het putten van nieuwe rijkdommen uit aangeworven land, dan zal men begrijpelijk achten, dat de vraag wordt gesteld, of de boven uiteengezette wijze van werken niet een eenzijdige moet worden genoemd. Het behoeft toch geen betoog, dat op die wijze werkende, aan de vóór- of nadeelen, die de afsluiting en droogmaking der Zuiderzee ten aanzien der landsverdediging zouden kunnen medebrengen, niet dezelfde aandacht is gewijd als aan de belangen van maatschappelijken, economischen en waterstaatkundigen aard.

Daartegenover zoude zijn te stellen een wijze van werken, waarbij van militaire zijde een plan of ontwerp wordt gegeven, dat uit militair oogpunt groote voordeelen biedt; een ontwerp, dat in strategischen zin betere voorwaarden schept dan bij de bestaande aardrijkskundige gesteldheid van ons land, dat de verpleging van ons leger in oorlogstijd zou begunstigen; dat van beteekenenden invloed zou zijn op het mobiliseeren en samentrekken van onze troepen en eindelijk dat zoo mogelijk verbetering zou brengen in het inundatiewezen onzer permanente stellingen. Wanneer men dan dat ontwerp legt naast hetgeen van andere zijde wordt uitgedacht en dat voordeelen biedt uit maatschappelijk, economisch en waterstaatkundig oogpunt, en daarna door besprekingen tot een compromis tracht te geraken, dan kan worden getuigd, dat de militaire belangen des lands volledig zijn behartigd.

Wanneer men nu in verband met het bovenstaande de Memorie van Toelichting nog eens naleest, dan zal men opmerken, dat de militaire zijde van het vraagstuk op hoogst eigenaardige wijze in de beschouwingen is opgenomen.

Men zegt: „Bij het onderzoek naar de financiële gevolgen van het „voorgenomen werk is geen rekening gehouden met de kosten van de „daardoor noodig wordende voorzieningen in het belang van de lands- „verdediging.”

Voorts: „....dienen dus de gevolgen uit een militair oogpunt aan de afsluiting en droogmaking verbonden, opnieuw in hunnen vollen omvang en met groote nauwgezetheid te worden onderzocht, waarbij ook de uitgebreidheid, welke met het oog op de belangen der landsverdediging, aan de zuidoostelijke inpoldering zal kunnen gegeven worden, nader zal moeten worden vastgesteld.”

Nadat ten slotte is aangeduid welke de invloed zal zijn van de uitvoering der voorgenomen werken op het bestaande stelsel van landsverdediging, wordt verzekerd, dat eerst een onderzoek ter zake zal moeten voorafgaan, alvorens met de afsluitings- en droogmakingswerken kan worden aangevangen.

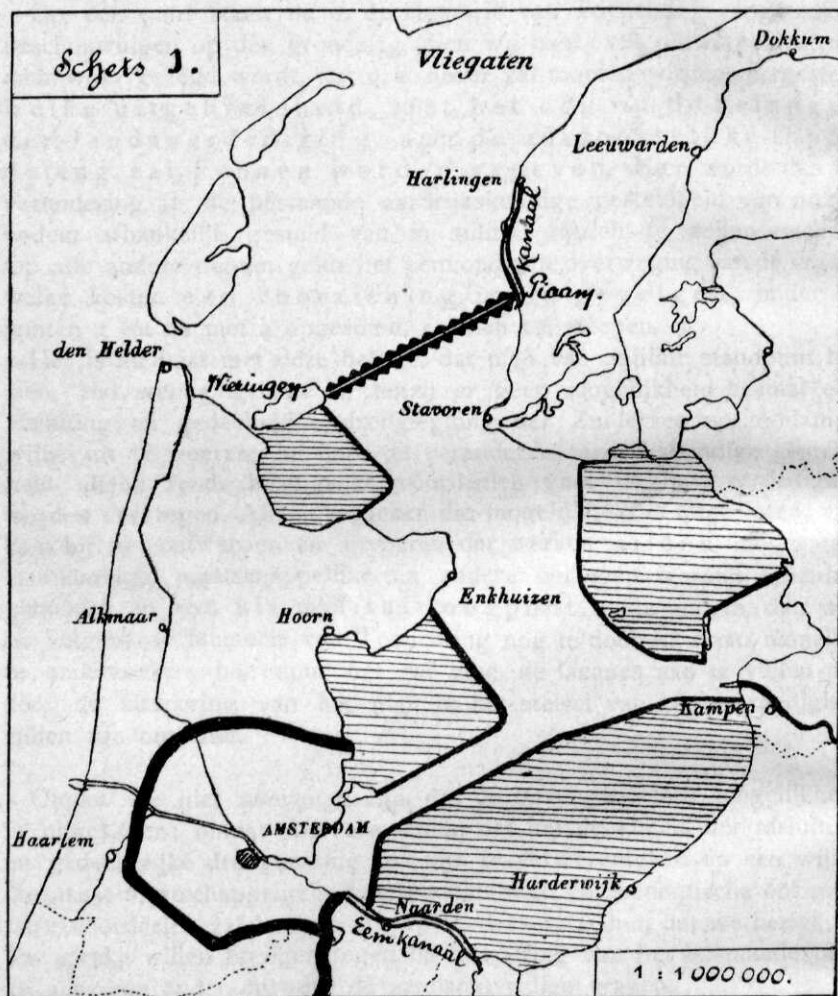
Op één punt staan de in de Memorie van Toelichting aangetroffen beschouwingen op den grondslag, dien wij hierboven ontwikkelden, n.l. dáár waar gezegd wordt, dat o.a. nader zal moeten worden vastgesteld welke uitgebreidheid, met het oog op de belangen der landsverdediging, aan de zuidoostelijke inpoldering zal kunnen worden gegeven. Hier wordt dus de verandering in de bestaande aardrijkskundige gesteldheid van onzen bodem afhankelijk gesteld van in militair opzicht te stellen eischen. Op alle andere punten geldt het eenvoudig de overweging van de vraag, welke kosten een voorziening in de gevolgen, onder de punten 1 tot en met 4 opgesomd, na zich zal sleepen.

Het is nu juist met deze belofte, dat men van militair standpunt bezien, zoo weinig gebaat is, tenzij er geen mogelijkheid bestaat een afsluiting en gedeeltelijke drooglegging der Zuiderzee op zóódanige wijze uit te voeren, dat door de veranderde aardrijkskundige gesteldheid alléén reeds belangrijke voordeelen voor de landsverdediging worden verkregen. Alleen wanneer die mogelijkheid is uitgesloten, dan kan bij het ontwerpen en uitvoeren der werken alléén met waterstaatkundige, maatschappelijke en andere belangen worden rekening gehouden en rest, uit militair oogpunt, niets anders, dan wat nu volgens de Memorie van Toelichting nog te doen zal staan, namelijk te onderzoeken, hoe duur het zal zijn, de lacunes aan te vullen die door de uitvoering van het plan in het stelsel van landsverdediging zullen zijn ontstaan.

Omdat we niet overtuigd zijn, dat de bovengenoemde mogelijkheid is uitgesloten; omdat we vermeenen, dat het denkbeeld der afsluiting en gedeeltelijke droogmaking zou zijn te verwezenlijken op een wijze, die naast maatschappelijke, waterstaatkundige en economische óók militaire voordeelen zal kunnen afwerpen, daarom is het, dat we bezwaren ter sprake willen brengen tegen de uitvoering van het bestaande plan en voor een ander ontwerp de aandacht willen vragen.

Daarbij wordt niet uit het oog verloren, wat in de Memorie van Toelichting werd gezegd, n.l. dat van den thans woedenden oorlog de geschiedenis nog moet worden geschreven en men zich de lessen daarvan nog ten nutte moet maken, m. a. w. dat het praematuur zou zijn, reeds thans vast te stellen, wat uit militair oogpunt goed en gewenscht is. Bij de uitvoering van het ontwerp, zooals wij ons dat denken, zal de ervaring, in dezen oorlog opgedaan, zelfs niet ter sprake behoeven te komen, omdat daarbij in hoofdzaak het oog gericht is gebleven op het zoeken naar een in militair opzicht gunstige configuratie

Schets 1.

van het te winnen terrein, alsmede op een regeling van den waterstaatkundigen toestand, die voor het inundatiewezen vóórdeelig zal kunnen zijn.

Wanneer men in groote trekken nagaat het plan der Zuiderzeevereeniging, grootendeels overgenomen door de meermalen genoemde Staatscommissie en thans ook belichaamd in het Ontwerp van Wet 1916, dan zal dus de afsluiting der Zuiderzee plaats hebben door het opwerpen van een dijk tusschen de N. Holl. kust en Wieringen en tusschen Wieringen en de Friesche kust, ongeveer ter hoogte van Piaam nabij Makkum. In dezen afsluitdijk zouden aan den Noordoostpunt van Wieringen schutsluizen worden gebouwd ten einde o. a. de afstroming van het water der rivieren, die thans op de Zuiderzee loozen, in stand te kunnen houden.

Van het binnen dezen afsluitdijk vallende gedeelte der Zuiderzee zullen dan eenige stukken drooggelegd en aan Holland, Friesland en Gelderland worden gehecht. Tezamen zullen deze inpolderingen een oppervlakte meten van 211.830 H.A.; het overige gedeelte der Zuiderzee zal als een meer, met een regelbaar peil, blijven bestaan.

De overige door deze afsluiting en drooglegging noodig geachte werken, in verband met den gewijzigden waterstaatkundigen toestand, zijn op Schets 1 aangegeven en komen, voor zoover zij tevens van militaire beteekenis zijn, hierna vanzelf ter sprake.

Voor meerdere bijzonderheden aangaande het plan zij verwezen naar „Handelingen Tweede Kamer, zitting 1915—1916”.

Dit plan geeft aanleiding nader onder de oogen te zien de vragen, o. m. ook aangeroerd in de Memorie van Toelichting n.l.

1. Welke wijzigingen zullen de strategische grondslagen van ons stelsel van landsverdediging ondergaan?
2. Welke wijziging zal in het inundatiewezen onzer voornaamste permanente verdedigingsstellingen worden gebracht?
3. Zal men, in militair opzicht, door den aanleg van permanente werken (forten e. d.) en door uitbreiding der legersterkte, in voldoende mate kunnen goedmaken, de gebreken, die de uitvoering van het plan heeft doen ontstaan of zal men daardoor wat in 't algemeen de landsverdediging aangaat, naar welke zijde dan ook, sterker komen te staan?

A d 1. De ± 30 K.M. lange afsluitdijk Wieringen—Piaam, zou een kruinshoogte verkrijgen van ± 5.50 M. + N.A.P., terwijl op het overblijvende deel der Zuiderzee, het z.g. IJsselmeer een peil zou worden gehandhaafd van 0.40 — A.P.

Langs den binnenberm van den dijk zal een spoorweg met dubbelspoor, alsmede een kunstweg worden aangelegd. De breedte van den dijk zonder de taluds zal 17 M. bedragen. Met den arbeid aan genoemden dijk zullen de eerste 9 werkjaren gemoeid zijn.

Daarmede zal dan dus tot stand zijn gekomen een verbinding tusschen Holland en Friesland, een verbinding, die in militair opzicht van zéér groot belang kan zijn. Van belang in het tijdperk van het op voet van oorlog brengen der troepen, van belang bij het verplaatsen of samentrekken dier troepen en bij latere oorlogshandelingen en in niet mindere mate van belang voor de verpleging van het leger.

Het is voor het op voet van oorlog brengen van een gedeelte van ons leger een zéér nadeelige omstandigheid, waarop meermalen de aandacht is gevestigd, dat wij in het Oosten grenzen aan een grootstaat, beschikkend over een voorbeeldig georganiseerde weermacht, die zich de weelde zou kunnen veroorloven om ongemobiliseerde afdeelingen over onze grenzen te doen marcheeren om ons moeilijkheden bij het samentrekken der troepen in den weg te leggen. De aanval op Luik in Aug. 1914 wordt hierbij in herinnering gebracht.

Nu is het wel waar, dat troepen uit de noordelijke provinciën desnoods over de Zuiderzee per vaartuig naar Holland zouden kunnen worden gebracht, doch de moeilijkheden die aan een dergelijk vervoer van troepen op groote schaal zijn verbonden zouden er licht aanleiding toe kunnen geven, de troepensterkte aldaar meer te beperken dan eigenlijk wel gewenscht moet worden geacht.

De verbinding tusschen Friesland en Holland, zooals deze is voorgesteld in het afsluitingsplan, beteekent dus in bovenstaand opzicht een belangrijke verbetering, maar nog niet eene, die het legerbestuur ontheft van de zorg, die ten aanzien van het mobiliseeren der verlofgangers uit de noordelijke provinciën bestaat.

De ± 17 M. breede verbindingdijk met spoorweg is niet een weg, waarop men met zekerheid kan rekenen. De gemeenschap langs dien dijk is veel te gemakkelijk te belemmeren. Het is bijv. geenszins uitgesloten, dat een tegenstander ook luchtaanvallen doet uitvoeren tegen dien verbindingdijk Piaam—Wieringen. De spoorwegverbinding zal daar uit den aard der zaak al heel spoedig het slachtoffer van worden, terwijl op een gedeeltelijke vernieling van dijk en weg mede moet worden gerekend.

Dit nu achten we uit militair oogpunt een betekenend bezwaar tegen het ontworpen afsluitingsplan. Het ware zeer te betreuren, indien, nu toch vele millioenen zullen worden besteed aan dat groote werk, de uitvoering daarvan niet zou geschieden op zóódanige wijze, dat een in alle opzichten voor militaire doeleinden betrouwbare verbinding tusschen Holland en de Noordelijke provinciën zou worden verkregen.

Want we stipten hierboven nog slechts aan de voordeelen, die een dergelijke verbinding voor het mobiliseeren der troepen uit de Noordelijke provinciën met zich zouden brengen. Maar ook voor de verpleging van ons leger zou een dergelijke verbinding de grootste voordeelen afwerpen. Het zal niet noodig zijn met cijfers aan te toonen, van welke afmetingen de voorraden zijn aan levensmiddelen en fourage, die zich in die provinciën vooral in den goeden tijd des jaars, bevinden. Dat

bij een strategische overvaling, de tijd zal ontbreken om die levensmiddelen voor een groot gedeelte naar Holland aan te trekken, zal, wanneer, dat vervoer over de Zuiderzee — onvoorbereid — moet geschieden iedereen duidelijk zijn. Ook in dit opzicht is een ruime, betrouwbare verbinding met Friesland van onschatbare waarde.

En ten slotte, doch niet in geringere mate, moet de aandacht aan die verbinding worden gewijd in verband met mogelijke oorlogshandelingen.

Dreigt het gevaar uit het Oosten dan zal het van waarde zijn, in Friesland vasten voet te houden, met het oog op eventueel — door een bondgenoot — te verleen hulp. Waar de inundatiën langs het Oostfront der vesting Holland aanvallende bewegingen geheel uitsluiten, zou een stelling in het Westelijk deel van Friesland, in denzelfden zin als een bruggenhoofdstelling op het Hollandsch Diep bij Moerdijk, als uitvalspoort beteekenis kunnen krijgen.

Waar met betrekkelijk geringe krachten in dat Westelijk deel van Friesland op grond van de terreingesteldheid een dergelijke stelling zou zijn in te richten, komt het ons doelmatig voor, daartoe in vredes-tijd het noodige voor te bereiden. Meermalen is dit denkbeeld ter sprake gekomen; de gebrekkige verbinding (over zee) met Holland vormde evenwel altijd het bezwaar, wat door de voorstanders van de inrichting eener dergelijke stelling niet kon worden goedgepraat. Een verbindingsdijk brengt in dit opzicht alreeds eenige verbetering, maar nog niet een afdoende. En evenals hierboven werd aangevoerd ten aanzien van vervoeren in het mobilisatietijdperk en ten behoeve van het wegvoeren van de in de Noordoostelijke provinciën aanwezige voorraden levensmiddelen en fourage, zoo geldt het ook ten aanzien van het houden van vasten voet in Westelijk Friesland: te betreuren zou het zijn, wanneer toch wordt overgaan tot het brengen van een verbinding tusschen Friesland en Holland, dat deze verbinding niet zou worden gemaakt zóó ruim, dat in militair opzicht werkelijke voordeelen zouden worden bereikt. Zonde en jammer zou het zijn, wanneer toch zoovele millioenen aan dat werk ten koste worden gelegd, dat dan niet tevens de aardrijkskundige gesteldheid van dat gedeelte van onzen bodem zóódanig zou worden gewijzigd, dat onder sommige omstandigheden, operaties in de richting der Noordelijke provinciën niet absoluut uitgesloten behoeven te worden geacht.

We willen hier nu niet verder ingaan op de mogelijkheid, dat ons leger in de toekomst een groote uitbreiding zou kunnen ondergaan, een uitbreiding, van die afmetingen, dat bij de verdediging van onzen bodem beperking in de opstelling niet gebiedend noodzakelijk zou zijn. De gedachte aan een dergelijke uitbreiding in dezen tijd, nu een reuzenstrijd wordt gevoerd naar het heet, met het doel om te komen tot beperking in de bewapening, zou op zijn minst voorbarig worden genoemd. Maar mocht het einde van dezen strijd bewijzen, dat de ont-

wapenings-idee nog altijd een utopie zal blijven, dan kan voor ons een uitbreiding der legersterkte niet uitblijven en dan zal, wanneer die uitbreiding althans is van een beteekenis als bovenbedoeld, een ruime verbinding tusschen Holland en Friesland de mogelijkheid openen om bij het ontwerpen van een stelsel van landsverdediging, gebaseerd op de toegenomen legersterkte, ook onze belangrijke noordoostelijke provinciën in den kring der beschouwingen te betrekken.

We willen voorts nog een oogenblik de aandacht vragen voor de overweging, van welk belang de verbindingsdijk Holland—Friesland kan zijn, zoo het gevaar uit het Westen dreigt.

In dat geval is een verbinding te land van beteekenis, wanneer een vijandelijke troepenmacht landt — evenals in 1799 — tusschen Alkmaar en den Helder. Dan toch bestaat de kans, dat, bij een overmachtigen aanval, waarvoor onze verdedigingstroepen moeten wijken, een teruggaan in Zuidelijke richting, loodrecht op de ingenomen frontlijn, bij een snel optredenden tegenstander haast onuitvoerbaar zal worden. De vasthoudendheid dier troepen, de duur van het standhouden zal dan belangrijk worden beïnvloed door het aanwezig zijn van een verbinding te land naar Friesland, zoodat een recht achterwaarts teruggaan mogelijk wordt. Die troepen zullen dan voor verdere operatiën niet verloren zijn.

Beteekenis heeft dus de afsluitdijk in het geval van een aanval uit het Westen zeer zeker, maar ook hier geldt wederom hetzelfde: een breede strook grond, die Holland aan Friesland hecht, zal in dit opzicht nog een oneindig grooter beteekenis hebben. Het teruggaan van een eenigszins beteekenende troepenmacht langs den thans ontworpen afsluitdijk blijft zelfs bij duisternis, met het oog op aanvallen uit de lucht, een gevaarlijke handeling.

Eenmaal Friesland bereikt hebbende, zal er van een verdere werkzaamheid in den rug van den gelanden vijand, zoo deze zich naar het Zuiden (Noordfront Stelling v. Amsterdam) wendt, niets meer zijn te verwachten. Daartoe leent zich uit den aard der zaak die afsluitdijk, dat betrekkelijk nauwe acces door de voormalige Zuiderzee, geenszins. De tegenpartij kan zich met geringe middelen tegen elken aanval uit deze richting dekken. Een onderneming over het IJsselmeer van uit de verschillende Friesche of Overijsselsche havens, met het doel den vijand bij zijn oprukken in Zuidelijke richting te verontrusten heeft ook talrijke bezwaren.

Beter worden de kansen in dit opzicht, zoo een breede strook gronds de verbinding tusschen Holland en Friesland vormt. Dan zal de tegenstander een beteekenende troepenmacht moeten achterhouden tegenover Friesland, of — en dit is wellicht in dat geval voor ons voordeliger — de aan de Noordzeekust gestreden hebbende Nederl. troepen behoeven niet onmiddellijk zich in Friesland terug te trekken, doch kunnen, thans zeker van een goede gemeenschap met het achtergelegen

land, standhouden in het Noordoostelijk deel van Noord-Holland, aldus remmend werkend op eventueele operatiën van den tegenstander in Zuidelijke richting. Dan heeft men bovendien in het bezit de sluizen, die nabij Wieringen zullen moeten worden gebouwd voor de uitwatering van het IJsselmeer, sluizen, die zooals we hierna zullen trachten aan te toonen, ten nauwste samenhangen met het inundatie-wezen van onze beide groote Stellingen.

Gelukt het den tegenstander met marinematerieel het Vliegat binnen te dringen en aldus tot nabij den afsluitdijk te naderen, dan worden niet alleen de sluizen zeer bedreigd, maar de gemeenschap langs den afsluitdijk is algeheel gestremd. Ook deze mogelijkheid wijst er op, dat de „dijk” voor operatieve doeleinden niet van veel beteekenis zal zijn. Is er evenwel onmiddellijk ten Zuiden van dien dijk een strook Zuiderzee-bodem ingepolderd, dan zullen troepenbewegingen van Holland naar Friesland of omgekeerd, door het geschut dier, tot den afsluitdijk doorgedrongen, vaartuigen niet kunnen worden belet.

Aan een krachtige Stelling van den Helder en aan een afdoende voorziening van de toegangen te water o.m. van het Vliegat zal dan ook, bij uitvoering van het plan: „afsluitdijk met sluizen” groote waarde moeten worden gehecht. De verdediging dezer toegangen toch hangt n.l. ten nauwste samen met de verdediging van de Stelling van Amsterdam, omdat het inundatiewezen van die Stelling voor een deel afhankelijk is van het bezit der bij Wieringen te bouwen sluizen. De meening in een vergadering van K.W.S. in 92/93 (No. 5) uitgesproken, als zou de Stelling van den Helder haar beteekenis verliezen, zoodra de afsluiting en gedeeltelijke drooglegging der Zuiderzee zou zijn voltooid, kunnen we dan ook niet deelen, tenminste bij eene uitvoering van het thans ingediende ontwerp.

Nauw verband met de op blz. 789 onder punt 1 gestelde vraag houdt ook de uitgebreidheid, die, volgens het thans aanhangig gemaakte ontwerp, zal gegeven worden aan de Zuid-Westelijke en Zuid-Oostelijke inpolderingen (zie kaart I). Tusschen die beide inpolderingen zal voor de vaart op Amsterdam een geul openblijven, van een breedte van ± 5 K.M. In het plan der Zuiderzee-vereeniging was dit Kanaal ontworpen op een breedte van 1500 M. Daaromtrent werd in het Rapport der Staats-Commissie gezegd:

„Een kanaal van 1500 M. breedte, bij een lengte van nagenoeg „30 K.M. levert voor den overtocht van troepen geen onoverkomelijke „bezwaren op, zelfs al wordt het door een vrij sterke macht verdedigd. „En mocht het een vijand gelukt zijn, dat kanaal door aanzienlijke strijd- „krachten te doen overschrijden, dan is hij ook in staat de Stelling van „Amsterdam benoorden het Noordzeekanaal in te sluiten, zelfs nog vóór „het tijdstip, waarop hij op de eene of andere wijze voor het Zuidelijk „deel der Stelling zou zijn gekomen. En aangezien het beletten eener „insluiting der meergenoemde Stelling als het ware een levensbelang

„daarvan genoemd moet worden, zoo behoort alles in het werk te worden gesteld om den overtocht van het genoemde kanaal onmogelijk te maken. Bij een kanaalbreedte nu van 5 K.M. kunnen zelfs ongepantserde kleine vaartuigen zich zoo goed als straffeloos langs den Noordelijken oever bewegen en derhalve krachtig medewerken tot verijdeling van 's vijands overtocht; ook zal het daarbij den aanvaller niet mogelijk zijn, het bezet houden van den Noordelijken oever te beletten door geschutvuur van den Zuidelijken oever; voorts vordert de overtocht van elk echelon (in één overvaart over te brengen afdeeling troepen) zóveel tijd, dat het eerste verslagen zal kunnen zijn, voordat het volgende te hulp kan komen. Bij een behoorlijke samenwerking van zee- en landmacht behoeft dus voor den overtocht van een kanaal van laatstgenoemde breedte geen vrees te bestaan.

„In aansluiting met het voorafgaande moet hier worden opgemerkt, dat, bijaldien het verbreedde kanaal, — door aanslibbing bijv. — te veel zou verondiepen, en hierin door baggering van een geul zou moeten worden voorzien, die geul dicht langs den Noordelijken oever tot stand zou moeten komen.”

Laten we dankbaar constateeren, dat hier althans een poging is gedaan om na de gedeeltelijke drooglegging een configuratie te krijgen, die niet ten nadeele, ja zelfs naar het oordeel der Staats-Commissie ten voordeele zou zijn van de verdedigingskracht van de Stelling van Amsterdam. De aangevoerde argumenten mochten evenwel in het licht van dien tijd geheel juist zijn (wat we evenwel nog betwijfelen) voor den tegenwoordigen tijd en voor de toekomst kan het argument, aangevoerd ter bepaling van de breedte, die aan bedoeld kanaal zou moeten worden gegeven niet meer geldig worden geacht. Dat bij een breedte van 5 K.M. (over een lengte van ± 30 K.M.) zelfs ongepantserde vaartuigen zich straffeloos langs den Noordelijken oever zouden kunnen bewegen en dus krachtig zouden kunnen medewerken tot verijdeling van 's vijands overtocht, achten we volkomen uitgesloten. Met de tegenwoordige bewapening is de vaart in dat 5 K.M. breede kanaal absoluut onmogelijk en zeer zeker van ongepantserde vaartuigen. En nu moge wel weer gewezen worden op de moeilijkheden, die de aanvoer van zulk zwaar geschut door de Zuidoostelijke inpoldering met zich zal brengen, de gebeurtenissen in België hebben ons doen zien welke bezwaren een energieke tegenstander weet te overwinnen. De vijand zal zonder twijfel, bij een aardrijkskundige gesteldheid, als aangegeven op schets I trachten, vermoedelijk in combinatie met een aanval op de N.H.W.L., rechtstreeks tot de Stelling van Amsterdam door te dringen; daardoor oefent hij tevens een belangrijken druk uit op de N.H.W.L. Dat doordringen naar de St. v. Amsterdam kan dan gebeuren door troepen over het kanaal te brengen die dan voor het Noordfront der Stelling komen. Het overschrijden van het kanaal zal worden gesteund door zwaar, verdragend geschut op te stellen langs den dijk van de Z.O. inpoldering en voorts worden uitgevoerd met vaartuigen, die hij

desnoods over land en anders langs den IJssel kan aanvoeren. En dan lijdt het geen twijfel of zulks zal den aanvaller gelukken. „Bij een behoorlijke samenwerking van Zee- en Landmacht” enz. aldus luidde het in het verslag van de Staats-commissie, maar men vergete daarbij toch niet, dat een vijand ook beschikt over een zeer overmachtige luchtvloot, die aan die enkele marinevaartuigen het verblijf op het IJsselmeer uitermate moeilijk zal kunnen maken.

Men verliest, naar onze meening, veelal uit het oog, dat, naar alle waarschijnlijkheid de overmacht in alle opzichten ontzettend groot zal zijn en dat het dus gebiedend noodzakelijk is voor ons, zij het om tijd te winnen voor het ingrijpen van een opdagenden bondgenoot, zij het om ons onafhankelijk bestaan zoo lang doenlijk te rekken, om zich met de bestaande hulpmiddelen zoo sterk mogelijk te maken en om te woekeren met de voordeelen, die de terreinsgesteldheid biedt. In dit verband wijzen we nog op de verdediging der Belgen aan den Yzer in 1914 waardoor dit laatste stukje Belgisch territorium, dank zij een gunstige waterstaatkundige gesteldheid, tegen een meer dan tienvoudige overmacht schitterend is behouden.

De Zuiderzee is altijd van het grootste belang geweest en voor de St. v. Amsterdam en voor de N.H.W.L.; de kracht dezer Stellingen werd voor een niet onbelangrijk deel ontleend aan de ligging respectievelijk de aanleuning aan die zee. Zoo moet het blijven; geen fort en inundatiën zullen de kracht, die de Zuiderzee aan het verdedigingsvermogen dier Stellingen geeft, kunnen evenaren.

Wordt de Zuiderzee ten deele drooggelegd, dan is het uit militair oogpunt een eisch, dat de gedaante van het IJsselmeer zoodanig worde dat de voordeelen die de Zuiderzee bood, niet verloren gaan. Zulks ware met de vorming van het boven beschreven kanaal zonder twijfel wel het geval. Wil de tegenstander, om den Noordelijken vleugel van de N.H.W.L. heen gaande, rechtstreeks op Amsterdam stooten, dan is hij thans genoodzaakt met vaartuigen zijn troepen over de Zuiderzee te brengen. Bij den nieuwen toestand heeft hij slechts het kanaal te overschrijden, bij welke handeling hij met geschut van den vasten wal af den verdediger het standhouden op den Noordelijken oever hoogst moeilijk of onmogelijk kan maken. Wel is waar zal de aanvaller in het eerste geval het aan land zetten kunnen steunen door geschut van marinevaartuigen, maar dit kan geen zwaar geschut zijn, omdat de vaartuigen in verband met den op het IJsselmeer toelaatbaren diepgang, ook zeer licht moeten zijn.

De hierboven tegen het „uitgespaarde” kanaal (in het vervolg te noemen IJsselkanaal) ingebrachte bezwaren, zouden ten deele zijn te ontgaan door en de Stelling v. Amsterdam en de N.H.W.L. zóóver door te trekken, dat het genoemde kanaal binnen die Stellingen valt. Deze oplossing achten we niet gelukkig; de kosten daarvan zullen enorm hoog zijn, waardoor uit den aard der zaak de voorziening in andere behoeften van onze strijdkrachten (en die zijn er nog vele) voor

geruimen tijd zal moeten worden uitgesteld. Bovendien zal geen der beide stellingen, vergeleken met den toestand van thans, in kracht zijn toegenomen. En dan mag de vraag worden gesteld, of de droogmaking van die deelen van den Zuiderzeebodem, langs de oevers waarvan het IJsselkanaal zal stroomen, niet tot een te hoogen prijs is gekocht.

Er is naar aanleiding van het plan tot uitsparing van het IJsselkanaal, waardoor dus feitelijk de St. v. A. ook naar het Oosten in eerste linie zou komen te liggen, een voorstel gedaan om de N.H.W.L. als verdedigingslinie op te geven en het materieel te gebruiken voor verhooging van de afwerende kracht der St. v. A. De verwezenlijking van dit denkbeeld schijnt ons toe te zijn de grootste ramp, die voor onze landsverdediging uit het ontworpen afsluitings- en droogmakingsplan zou kunnen voortvloeien. De N.H.W.L. heeft in woord en geschrift al meer dan eens heftige aanvallen te verduren gehad, doch is nog steeds — en het is volkomen verklaarbaar — zegevierend uit den strijd te voorschijn gekomen. In hoeverre aan de thans bestaande Stelling gebreken kleven, doet niets ter zake; zij zijn te verhelpen, aan de strategische waarde der Stelling doet dit niets af. En die waarde van dit deel der „Oostgrens van de Vesting Holland” is groot, naar onze meening grooter dan die van de St. v. A. De vesting Holland is ruim, is aan een zijde open en bevat belangrijke hulpbronnen; de St. v. A. is wellicht sterk uit een oogpunt van verdediging, maar moet binnen zekeren tijd bezwijken of de bezetting moet verhongeren. We doen slechts een greep, het zou te ver voeren in dit opstel de beteekenis der beide stellingen voor de landsverdediging met elkaar te vergelijken. Maar afgescheiden nog van het groote belang, dat een Stelling als de N.H.W.L. vertegenwoordigt, achten we reeds daarom een „slechten” van die linie fataal, omdat nog meer dan thans bij een aanval uit het Oosten de noodzakelijkheid zou intreden voor een spoedige samentrekking onzer strijdkrachten in de richting van het tegenwoordige centraal-reduit.

Ad 2. „Met het oog op de onderwaterzetting,” zoo luidt het in het Rapport der Staats-Commissie, „zoo voor de St. v. Amsterdam als „voor de N.H.W.L., moet de mogelijkheid bestaan om het IJsselmeer, „binnen betrekkelijk korten tijd, tenminste tot N.A.P. en eventueel ook „tot hooger stand te kunnen opzetten. De te bouwen uitwaterings- „sluizen op het eiland Wieringen moeten dus derwijze worden ingericht, dat daardoor, bij zeestanden hooger dan het peil op het IJssel- „meer, op dit meer met vol vermogen water zal kunnen worden inge- „laten.” Het verband, dat er bestaat tusschen het inundatiewezen onzer twee groote verdedigingsstellingen en de afsluiting der Zuiderzee is hiermede voor een groot gedeelte aangeroerd. Zooals bekend is, worden de onderwaterzettingen voor de N.H.W.L. gesteld met rivierwater en met Zuiderzeewater. Voor wat den Rijn aangaat, deze zal uit den aard der zaak wel eenigen invloed van de afsluiting der Zuiderzee

ondergaan. Immers het peil op het IJsselmeer, zijnde 0.40 — N.A.P. en bij droogte des zomers 0.20 M. — N.A.P. is, vooral in eerstgenoemd geval belangrijk lager dan het tegenwoordige ebpeil der Zuiderzee op verschillende punten. Zelfs heerscht er op het Zuidelijk deel der Zuiderzee in den regel een toestand van hoogwater. Het gevolg van de afsluiting zal dus zijn een gemakkelijker afstrooming van den IJssel, volgens het oordeel der Staats-Commissie zelfs van zoo ver strekkenden invloed, dat de IJsseldijken, mogelijk nog tot Deventer toe, ontlast zullen worden van de hooge drukken, die er thans in den regel tegen die dijken heerscht. Dat die gemakkelijke afvloeiing van invloed zal zijn op de waterverdeeling bij het splitsingspunt van den Rijn, lijdt geen twijfel. Nu is evenwel de stand op het IJsselmeer in den winter laag en juist dan komen op den Rijn de hoogere standen voor. Mocht dus tengevolge van een zich ten opzichte van den Beneden-Rijn in ongunstigen zin zich wijzigende waterverdeeling de stand op dien Rijntak al eenigermate dalen, dan zal dit voor de verderop uit de Lek te stellen inundatiën geen nadeeligen invloed van beteekenis vermogen uit te oefenen.

Anders is het gesteld met de andere bron van beteekenis voor de inundatiën op het Noordfront der N.H.W.L. n.l. de Zuiderzee. Wanneer men bedenkt, dat de stand der Zuiderzee voor Muiden bij Middelb. Vloed + 0.16 en bij Middelb. Eb — 0.18 bedraagt, terwijl de stand op het IJsselmeer in den winter 0.40 — N.A.P. zal zijn, dan is wel duidelijk, dat, zooals de Staats-Commissie dan ook zegt, de sluizen bij Wieringen met vol vermogen water moeten kunnen inlaten, om in korten tijd den stand op het besloten IJsselmeer belangrijk te kunnen verhoogen. In den Zomer staat men er in dit opzicht gunstiger voor, omdat de stand op het IJsselmeer dan reeds op 0.20 — N.A.P. zal zijn gebracht, een stand echter, die nog te laag is en die nog vooral gedurende het inundeeren, een voortdurende watertoelating door de sluizen bij Wieringen noodzakelijk maakt.

Hoe het ook zij, wanneer dit alles intijds kan geschieden, en ten aanzien van de capaciteit der sluizen is daar rekening mede gehouden, dan is het inundeeren der terreinen voor het Noordfront der N.H.W.L. verzekerd, zij het dan ook, dat men niet meer zooals thans, het inundatiewater, als het ware, „uit de eerste hand” krijgt. Doch daarin is juist het groote bezwaar gelegen tegen de afsluiting en gedeeltelijke drooglegging der Zuiderzee: terwijl vroeger het z.g. inlaatpunt was gelegen binnen de linie, in eigen hand dus, is dit thans gelegen ver buiten de linie. In dit opzicht komt dus wel duidelijk naar voren het zéér groote belang, dat er voor het verdedigingsvermogen der N.H.W.L. gelegen is in het te allen tijde behouden van de vrije beschikking over de sluizen bij Wieringen. Wij komen hier dus weer terug op wat we hiervoor reeds ten aanzien van die sluizen betoogden, doch uit een ander oogpunt; men zal zeer afdoende maatregelen moeten nemen om de verbinding tusschen Holland en

Friesland ten volle te kunnen beheerschen. Gelegen in een betrekkelijk smallen afsluitdijk, zullen die sluizen, noch tegen een vijand uit het Oosten noch tegen een, die uit het Westen ons bedreigt, afdoende zijn te verdedigen.

Wellicht zal de opmerking worden gemaakt, waartoe dienen bij een aanval uit het Westen die sluizen ook te worden beschermd? In dat geval vervalt toch de beteekenis der N.H.W.L.? Zulks is juist, maar men dient niet uit het oog te verliezen, dat ook voor de St. v. A. de Zuiderzee thans en het IJsselmeer in de toekomst een belangrijke rol spelen. Niet om de redenen, door de Staats-Commissie aangeduid, waar deze vaststelt, dat de afsluitdijk aan vijandelijke gepantserde schepen beletten zal om mede te werken aan den aanval op de St. v. A., wanneer tenminste die schepen geen gelegenheid vinden om hetzij door het (ontworpen) kanaal Harlingen—Piaam, hetzij door de sluizen bij Wieringen in het IJsselmeer te komen, (Met het oog daarop wenschte de Commissie de wijdde dier sluizen te beperken tot 10 M.). Die schepen, waarop de Commissie het oog heeft kunnen nu ook niet in de Zuiderzee komen, omdat de diepte daartoe te gering is. Wat dat gevaar betreft, kan men de sluizen desnoods in handen des vijands laten, bedenkelijk ware dat niet. Maar het is wederom ten aanzien van het inundatiewezen, dat wij de beschikking over die sluizen moeten behouden. Het IJsselmeer is de boezem door tusschenkomst waarvan niet alleen eenige kommen op het Noordfront der Stelling van Amsterdam zullen moeten worden onderwater gezet, doch ook met behulp waarvan men het inundatiepeil voortdurend moet kunnen handhaven. Men beschouwe hiertoe bijv. Schermerboezem. Het gemiddeld boezempeil van de Schermer bedraagt c. 58 — A.P.; vooral in den winter is dus het peil van het IJsselmeer te laag om in behoorlijken aanvoer van inundatiewater te kunnen voorzien. Daar komt nog bij, dat de in ons land veel voorkomende Z.W. en W. winden door afwaaiing het peil van de W. en Z.W. zijden van het IJsselmeer nog belangrijk kunnen doen dalen. Vooral zal dit het geval kunnen zijn, bij Muiden, Diemerdam en Ilpensloot. Volgens het Rapport der Staats-Commissie zou die maximum verlaging door afwaaiing langs de W. zijde van het IJsselmeer, in rechte lijn gemeten van Wieringen over Enkhuizen, kunnen bedragen 0.56 M.

Uit een en ander volgt, dat ook tijdens een beleg, de stand op het IJsselmeer van tijd tot tijd hoog moet kunnen worden opgevoerd Van tijd tot tijd, want bij voortduring kan die hooge stand niet gehandhaafd blijven, omdat dan de afwatering van boezemgebied in andere provinciën (o. a. Utrecht, Overijssel en Friesland) te zeer zou worden geschaad en het ongewenscht is de oorlogsellende nog te verhoogen door het veroorzaken van overstromingen op plaatsen, waar zulks voor de landsverdediging geenszins noodig is.

Voorts is er nog een andere aangelegenheid, die verband houdt met de regeling van het peil op het IJsselmeer. Wanneer een uit het

Westen komende tegenstander zou trachten de inundaties te overvoeren dan moet voor ons de gelegenheid blijven het overvloedige water af te voeren. Dit zal mogelijk zijn wanneer het peil op het IJsselmeer door ons kan worden geregeld en eischt dus voor ons het vaste bezit van de sluizen bij Wieringen.

Is de stand op het IJsselmeer laag, dan kan bij Schellingwoude veel worden geloosd. Nota No. 3 der Zuiderzee-vereeniging geeft aan, dat van 7 Nov. 1875—9 Jan. 1876 door de spuisluis aldaar geloosd is 29.000.000 M³. Bij afsluiting van de Zuiderzee had geloosd kunnen worden 122.000.000 M³. Van 11 Jan 1876—9 April 1876 zijn die getallen resp. 40.000.000 en 120.000.000 M³. Een zéér belangrijk verschil alzoo.

We volstaan met deze, naar onze meening, belangrijke grepen uit de waterstaatkundige gevolgen, die de vorming van een IJsselmeer voor het verdedigingsvermogen onzer beide hoofdstellingen zal kunnen hebben. De bedoeling daarmede is geweest, op het hooge belang van een voortdurend behoud der sluizen bij Wieringen, de aandacht te vestigen.

Wanneer de vijand den waterstand op dat meer kan regelen, dan blijft voor ons voor het inundeeren nog alleen Noordzeewater over en dan nog alleen zoolang als de vijand zijn insluitingslinie niet heeft voltooid en dus nog niet in het bezit is van IJmuiden. Is dat wel het geval, dan zijn alle bronnen voor áánvoer-, alle wegen tot afvoer voor ons verloren en zal de krachtige bondgenoot die wij in „het water” hoopten te vinden, zich aan de zijde van den tegenstander hebben geschaard.

Het te maken kanaal Harlingen — Piaam brengt het IJsselmeer ook in verbinding met de zee; voor de sluizen bij Piaam geldt dus hetzelfde als voor de Wieringersluizen.

Wat het te maken Eemkanaal betreft, ook daartegen bestaan uit een militair oogpunt eenige bezwaren. Dat kanaal zou deel uitmaken van den ringvaart, die zal loopen Zuidwaarts langs den Zuidoostelijken inpoldering, van Muiderberg tot de Ketel. Bij Dijkhuizen, ten Oosten van de Eemmonding zal een uitwaterings- en schutsluis het kanaalpand, Westwaarts van de Eem afsluiten van dat Oostwaarts daarvan. Vanaf de Eem tot Muiderberg is het kanaal te beschouwen als een verlenging van de Eem, een verlenging in open verbinding staande met het IJsselmeer. Het dwarsprofiel van dit pand zal worden: bodembreedte 40 M., diepte 4 M. onder peil van het IJsselmeer en glooiingen van 3 op 1.

Stelt men de vraag of dit kanaal van beteekenis kan zijn voor de inundatiën ten behoeve van de N.H.W.L., dan moet het antwoord ontkennend luiden. De eenigste beteekenis, die het in dit opzicht zou kunnen hebben, zou verband houden met de onderwaterzettingen ten Noorden van de Naarder Trekvaart. Maar aangezien deze langs de thans bestaande inlaatmiddelen zeer goed zijn verzekerd, ware het geldver-

spilling om in den Zuidelijken dijk van het bedoelde Eemkanaal sluisjes e. d. ten behoeve van het onderwaterzetten der tusschen dat kanaal en de Naarder Trekvaart gelegen terreinen, te bouwen, óók al zouden de kosten daarvan nog zoo gering zijn. Die inundatiesluisjes zouden in geen enkele behoefte voorzien.

Het bedoelde Eemkaal is dus uit dat oogpunt zéér goed te missen; uit een militair oogpunt is het voorts zéér nadeelig, omdat het een op de N.H.W.L. aanlopend breed acces te water vormt; een acces voorts, dat in gemeenschap zal komen met den IJssel, en een vijand dus de gelegenheid biedt om langs dien weg met vaartuigen van uit het Oosten des lands tot hier te naderen. Het komt ons dus voor, dat die verlenging van de Eem, uit een militair oogpunt, bepaald ongunstig moet worden genoemd. Op de wijze, hoe dit nadeel ware te vermijden, komen we hierna terug.

(Slot volgt.)